

Керрі Болтон

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ Г. Ф. ЛАВКРАФТА

З погляду багатьох своїх шанувальників, найстрашніші речі Г. Ф. Лавкрафт писав не про Ктулху, а про політику. Втім, я би хотів показати, що політичні погляди цього майстра химерного, ірраціонального, метафізичного жаху цілком ґрунтуються на реальності та розумі.

Лавкрафт, як і багато інших освічених людей, котрі зверталися до лівих чи правих політичних напрямів на початку ХХ століття, цікавився впливом капіталізму й техніки на суспільство та культуру. Економічний редукціонізм капіталізму просто віддзеркалювався марксизмом – обидві течії були виявами одного й того самого модерного матеріалістичного Духу Часу. Починаючи з кінця ХІХ століття, поширене незадоволення матеріалізмом призвело до пошуку альтернативної форми суспільства, у тому числі альтернативних засад соціалізму, що охопив провідних соціалістичних мислителів на кшталт Жоржа Сореля. Рух, який виник на початку ХХ століття, називали по-різному: «неосоціалізмом» чи «планізмом» – найвидатнішими його представниками були Марсель Діт у Франції й Анрі де Ман у Бельгії. Неосоціалізм натомість зумовив появу фашизму [1].

Неосоціалісти головно боялися, що матеріальне збагачення та дозволя, обіцяні соціалістами, спричинять занепад і баналізацію суспільного буття без їхнього поєднання з ієрархічним баченням культури й освіти.

Через таку призму, наприклад, розглядає ситуацію Оскар Уайльд у «Душі людини за соціалізму», де приділяється увага індивідуалістичному соціалізму, який звільнив людство від економічної необхідності прагнення до самоактуалізації, відкривши шлях до вищої культурної та духовної активності, навіть тоді, коли така активність полягає в тихому спогляданні космосу [2]. Не варто ставитися до таких ідей як до занепадницького дендизму. Їх поширював, скажімо, і відомий новозеландський політик-лейборист епохи депресії Джон А. Лі, однорукий герой Першої світової війни: він більше, ніж будь-хто інший, намагався примусити лейбористський уряд дотримуватися передвиборчих обіцянок стосовно банківської системи та державного кредиту [3]. Сам Лі казав: «Джо Севідж... розуміє соціалізм як чесно порівну розподілені гори продуктів та працю, порівну розподілену. Я впевнений, що він зовсім не дивиться на це як на можливість грати у футбол, загоряти на пляжі, танцювати фокстрот, лежати горілиць під деревами, насолоджуватися віршами, ароматами квітів, радіощами літератури чи трелями музики» [4].

Лі змальовував таку форму соціалізму, що передусім безпосередньо спрямована на «гори продуктів та працю, порівну розподілені», не як на головну ціль, а як на засоби досягнення вищих рівнів буття.

Позиції цих неосоціалістів дотримувалися також фашисти і націонал-соціалісти. Боротьба проти знесилюючих та нівелюючих ефектів багатства й дозволя, а також виховання характерів і смаків мас – такими були тривожні для лівих соціалістів цілі «Дополяворо» у фашистській Італії та «Сили через Радість» у націонал-соціалістичній Німеччині. Видається, Лавкрафт не знав це ідеологічне сум'яття в межах європейського соціалізму, а це означає, що він самостійно дійшов до аналогічних висновків у певних ключових питаннях.

Лавкрафт, як і багато інших письменників, що відкидали марксизм [5], убачав і в демократії, і у комунізмі шлях, «хибний для Західної Цивілізації» [6]. Натомість

Лавкрафт зазначав: «...різновид фашизму, який, замість того, щоб допомагати небезпечним масам в їхньому прагненні до безтурботного багатства, зберігає основи традиційної цивілізації та надає політичну владу в руки обмеженого й розвиненого (і при цьому не занадто багатого) правлячого класу, приналежність до якого загалом є спадковою, з умовою розширення через індивідів, котрі досягнуть того ж культурного рівня...» [7].

Лавкрафт боявся, що соціалізм, як і капіталізм, призведе до універсальної пролетарізації та пов'язаної з нею деградації культури. Тому він пропонував повне працевлаштування і скорочення робочого дня унаслідок механізації за культурного керівництва аристократичного соціалістично-фашистського режиму.

Це знову, вочевидь, було результатом осяяння, якого Лавкрафт досяг незалежно від Європи, хоча й велика частина тогочасних ідей у галузі економіки відповідала його поглядам. В Англії фабіанський журнал «Нова доба», за редакцією соціаліста А. Р. Ораджа, став полем дискусії стосовно теорії «Соціального кредиту», створеної К. Г. Дугласом та запропонованої як альтернативи до боргової фінансової системи: за теорією, усім громадянам видавався би соціальний кредит у вигляді «національних дивідендів», що дозволило би споживати повний обсяг виробленої продукції. Також прихильники цієї теорії наполягали на форсуванні процесу механізації з ціллю скорочення робочих годин і збільшення дозвілля, з якого, на їхню думку, повинна розквітнути культура. (Ці ідеї знов набувають актуальності, коли восьмигодинний робочий день, довгоочікуваний здобуток раннього робочого руху, тепер стає рідкістю.). Езра Паунд та новозеландський поет Рекс Фейрбьорн були прихильниками теорії «Соціального кредиту», оскільки вважали її найкращою економічною системою з огляду на мистецтво та культуру.

Лавкрафт був зацікавлений усуненням причин соціальної революції та захищав обмеження широкого збільшення багатства, розуміючи необхідність утвердження нерівності, що ґрунтується на чеснотах. Лавкрафта цікавила ідея знищення «комерційних олігархів» [8], у чому й полягала практична мета теорії «Соціального кредиту» та неосоціалізму.

Розглядаючи центральну мету нації як розвиток відповідно до найвищих естетичних та інтелектуальних стандартів, Лавкрафт виявив, що таке суспільство має ґрунтуватися на традиційній суспільній організації «порядку, відваги і витримки», визначивши цивілізацію як соціальний організм, присвячений «високій якісній меті», утвердженій у зазначеному етосі.

Лавкрафт вважав, що ієрархічний порядок, найпридатніший для практичного життя під час нової машинної доби, – це «фашизм». Мотив попиту–пропозиції мав би витіснити мотив вигоди у межах підпорядкованої державі економіки, в рамках якої зменшилися би робочі години та збільшилися би години дозвілля. Громадяни у такому суспільстві могли б культурно й інтелектуально зростати, відповідно до їхніх вроджених здібностей, «так, що їхній відпочинок був би відпочинком цивілізованої особи, а не дозвіллям лінивого лайдака, який тиняється кінотеатрами, танцполами та басейнами».

Лавкрафт не вбачав нічого мудрого у загальному виборчому праві. Він відстоював певний тип неоаристократії або меритократії, де права обирати й бути обраними повинні належати «надзвичайно обмеженій» кількості людей. Технологічна, спеціалізована цивілізація зробила загальне виборче право «насмішкою та позерством». Він писав, що «загалом люди не мають достатньої кмітливості для ефективного керування технологічною цивілізацією». Такий антидемократичний принцип Лавкрафт

вважав справедливим, незважаючи на соціальну й економічну позицію людини: нехай вона буде хоч лакеєм, хоч академіком.

Голосування невігласів, на якому ґрунтується демократія, є, за Лавкрафтом, «предметом галасливого космічного сміху». Універсальне право голосу призводить до того, що представники певних «прихованих інтересів», не маючи жодних спеціальних здібностей, можуть обіймати державну посаду лише на засаді «найжвавішого язика» та «блискавичних гасел».

Його відсилання до «прихованих інтересів» розкриває Лавкрафтове розуміння олігархічної природи демократії. Альтернативним є «раціональний фашистський уряд», де отриманню державної посади обов'язково передував би іспит з економіки, історії, соціології та державного управління, а звідси випливає, що кожен, окрім чужинців, не здатних до асиміляції, мав би змогу балотуватися [9].

Через рік після того, як Муссоліні отримав владу в 1922, Лавкрафт пише: «Демократія – це фальшивий ідол – радше це – лозунг та ілюзія нижчих класів, духовидців і вмираючих цивілізацій». Він убачав у фашистській Італії «різновид авторитетного суспільного та політичного контролю, що здатен робити життя гідним того, аби його проживати».

З цієї ж причини Езра Паунд захоплювався фашистською Італією, зазначаючи: «Муссоліні сказав своєму народові, що поезія є необхідною *для держави*» [10]. А також: «Я не вірю в те, що Муссоліні можливо зрозуміти, не відштовхуючись від його пристрасті до конструювання. Якщо побачити в ньому *митця*, всі деталі прийдуть до ладу. Якщо ж художника в ньому не помічати, – ви заплутаетесь у протиріччях» [11]. Такі постаті, як Паунд, Марінетті й Лавкрафт, вважали фашизм за рух, що міг би успішно підпорядкувати сучасну технологічну цивілізацію вищому мистецтву і культурі, звільняючи маси від грубої та брутально комерціалізованої популярної культури.

Для Лавкрафта космос і людство існували в єдності, а з цього він доходив єдиного висновку: людське існування призначене для досягнення вищих рівнів ментального й естетичного розвитку. Те, що сер Освальд Мослі називав актуалізацією *Вищих Форм* у своїх післявоєнних розмислах [12], і те, що Ніцше називав метою Вищої Людини або Надлюдини [13], неможливо досягнути «на засадах низьких культурних стандартів малорозвиненої більшості. Цивілізація, призначена лише для того, аби люди могли працювати, їсти, пити, одружуватися та ліниво тинятися чи інфантильно гратися, не варта підтримки». Це – форма повільної смерті, надзвичайно болісна для культурної еліти.

Лавкрафт зазнав серйозного впливу Ніцше й Освальда Шпенглера [14]. Він розумів, що органічна, циклічна сутність культури з її народженням, юністю, зрілістю, старістю та смертю є основою історії злетів і падінь цивілізацій. Так, криза західної цивілізації, спричинена машинною добою, не була унікальною. Лавкрафт цитує Шпенглерів «Занепад Європи» для посилення своєї ідеї: цивілізація досягла циклу «старості».

Лавкрафт розумів культурний занепад як повільний процес, що охоплює від 500 до 1000 років. Він шукав таку систему, що змогла би подолати циклічні закони занепаду – це також було мотивацією фашистів [15]. Лавкрафт вважав: нову рівновагу можна встановити упродовж 50-100 років, стверджуючи: «Цивілізації ніщо не загрожує, поки зберігаються мова та центральна культурна традиція». Культурна традиція має існувати поза та понад економічними змінами [16].

У 1915 р. Лавкрафт заснував власний політичний журнал під назвою «Консервативний», який вийшов усього 13 разів до 1923 р. Центральною темою журналу був захист високих культурних стандартів, зокрема у сфері письмової культури, а також критика пацифізму, анархізму й соціалізму разом з підтримкою «поміркового здорового мілітаризму» і «Пансаксонізму» в значенні «домінування англійської та споріднених з нею рас над меншими угрупованнями людства» [17].

Як і неосоціалісти в Європі, Лавкрафт критикував матеріалістичну концепцію історії – і буржуазну, і марксистську. В комунізмі він убачав «знищення сенсу життя» заради теорії [18]. Відкидаючи економічний детермінізм як головний мотив історії, Лавкрафт вів річ про «природних аристократів», що постають з усіх категорій населення з будь-яким економічним статусом. Суспільство ж тяжіє до підміни «персональної вищості економічною позицією» [19] – такі погляди, незважаючи на те, що Лавкрафт вважав себе супротивником соціалістів, є такими ж, як погляди Анрі де Мана, Марселя Діта та інших. Фашизм для Лавкрафта був формою аристократії в контексті модерного індустріального і технологічного суспільства.

Лавкрафт розумів у прагненні до «рівності» деструктивне обґрунтування «атавістичного перевороту», спрямованого безкультурними людьми проти цивілізації. Такий самий мотив був і коренем більшовизму, Французької революції, культури природи Руссо й раціоналізму XVIII століття. Лавкрафт вважав, що такий самий переворот реалізували і «відсталі раси» під проводом більшовиків [20].

Вочевидь, ці погляди є ніцшеанськими, але ще більше вони нагадують позицію, висловлену в книзі «Повстання проти цивілізації: загроза унтерменша» [21] популярного автора Лотропа Стоддарда, чия праця, безумовно, привабила Лавкрафта своєю увагою до встановлення та відродження цивілізації разом з відкиданням нівелюючих ідей. Хоча Лавкрафт і не визнавав егалітаризм, він не підтримував і тиранію, за якої декілька людей експлуатують маси. Утім правління еліти він розумів як міру, необхідну для досягнення вищих цілей культурної актуалізації. Лавкрафт хотів, щоб якомога більше людей досягли рівня еліти [22]. Окрім того, він відкидав і поділ на класи, що є завжди хибним, – здійснений хоч пролетаріатом, хоч аристократами. «Треба або позбавитися класів, або мінімізувати їх, аби офіційно їх не існувало». Лавкрафт пропонував замінити класові конфлікти інтегральною державою, яка відображала би «центральний культурний рух». Між індивідом і державою має існувати обопільна лояльність.

Лавкрафт називав пацифізм «збоченням та ідеалістичною балаканиною». Інтернаціоналізм він визначав як «ілюзію та міф» [23]. Ліга Націй була для нього «комічною оперою» [24]. Війни є постійним історичним явищем і готуватися до них треба через загальну мобілізацію [25]. Історично війна зміцнювала «національний дух», але механізована зброя звела цей процес нанівець; фактично, дисгенний ефект масових технологічних знищень упродовж Першої світової війни є широко визнаним фактом. Попри це, європейці, а особливо англосакси, мають утверджувати свою вищість за допомогою зброї, оскільки «куля ворога солодша, ніж батіг господаря» [26]. Окрім того, Лавкрафт (чого і варто було очікувати від антиматеріаліста) заперечував типову причину війни – боротьбу за економічне домінування – і зазначав: «захист власної землі та раси є правильним приводом для бойових дій» [27].

З позиції Лавкрафта, єврейські мотиви в мистецтві – причина того, що Френсіс Паркер Йокі називав «культурним спотворенням». Нью-Йорк було «повністю семітизовано» і нація втратила це місто. Семітські впливи у літературі, драмі, фінансовій системі й рекламі призвели до створення штучної культури та ідеології, «радикально

ворожого до мужніх американських звичаїв». Як і Йокі, Лавкрафт убачав у єврейському питанні радше приклад «антагоністичної культури-традиції», ніж расову проблему. Отже, євреї теоретично могли би бути асимільованими американською культурною традицією. Стосовно проблеми з неграми, то для Лавкрафта це було лише біологічним питанням, що можна розв'язати установленням «абсолютної кольорової межі» [28].

Короткого викладу, на мою думку, достатньо для того, аби підтвердити: Лавкрафт належить до яскравого списку творчих геніїв ХХ століття – разом з В. Б. Сйтсом, Езрою Паундом, Д. Г. Лоуренсом, Кнудом Гамсуном, Генрі Вільямсоном, Віндемом Льюїсом та Юкіо Місімою, чіє розуміння матеріалізму, егалітаризму та культурного занепаду зумовило їхній пошук живої, ієрархічної альтернативи і капіталізму, і комунізму, пошук, який привів їх до захоплення протофашистськими, фашистськими чи націонал-соціалістськими ідеями.

Нотатки:

1. *Zeev Sternhell*. Neither Left Nor Right: Fascist Ideology in France. - Princeton: Princeton University Press, 1986.
2. *Oscar Wilde*. The Soul of Man Under Socialism, 1891.
3. Після відвідування Дугласом Нової Зеландії, народні маси дуже добре зрозуміли сутність банківської системи та лихварства, тому банківська реформа стала головною обіцянкою лейбористів, що допомогла їм перемогти. Як і можна було передбачити, вони одразу після перемоги намагались зрадити своїх виборців, але Лі вдалося змусити уряд видати одновідсотковий державний кредит через резервний банк і створити взірцевий та перспективний державний будівельний проект, що одразу ж знизив безробіття на 75%. З часом Лі став найбільшим опонентом лейбористського опортунізму. Стосовно ж того випадку видачі державного кредиту, багатьма забутого, то він – яскравий приклад кредиту, виданого урядом без залучення приватних банків.
4. *Erik Olssen, John A. Lee*. Dunedin, New Zealand: University of Otago Press, 1977, p. 66.
5. *K. R. Bolton*. Thinkers of the Right, – Luton: Luton Publications, 2003.
6. *H. P. Lovecraft: Selected Letters*, ed. August Derleth and James Turner (Wisconsin: Arkham House, 1976), Vol. IV, p. 93.
7. *Selected Letters*, vol. IV, p. 93.
8. *Selected Letters*, vol. V, p. 162.
9. *Selected Letters*, vol. IV, pp. 105–108.
10. *Quoted by E. Fuller Torrey*, The Roots of Treason (London: Sidgwick and Jackson, 1984), p. 138.
11. *Ezra Pound*. Jefferson and/or Mussolini, 1935 (New York: Liveright, 1970), pp. 33–34.
12. *Oswald Mosley*. Europe: Faith and Plan (London: Euphorion, 1958), “The Doctrine of Higher forms,” pp. 143–47.
13. *Friedrich Nietzsche*. Thus Spoke Zarathustra (Middlesex: Penguin Books, 1975), «The Higher Man», pp. 296–305. Проблеск ніцшеанства з'являється в творі Лавкрафта «Крізь браму срібного ключа», де Картер розрізняє слова, що не вкладаються в повсякденне світосприйняття. «Людина істини є поза добром та злом,» промовив голос. ‘Людина істини осягнула Все-в-Одному...» (Lovecraft. The Dream Quest of Unknown Kadath [New York: Ballantine Books, 1982], «Through the Gates of the Silver Key», p. 189).

-
14. *Oswald Spengler*. *The Decline of The West*, 1928 (London: George Allen and Unwin, 1971).
  15. “Фашизм . . . був рухом за забезпечення національного відродження, учасники якого відчували загрозу руху до занепаду та смерті, але призначені були для життя, причому до життя чудового”. *Sir Oswald Mosley, My Life* (London: Nelson, 1968), p. 287.
  16. *Selected Letters*, vol. IV, p. 323.
  17. *H. P. Lovecraft*, “Editorial,” *The Conservative*, vol. I, July 1915.
  18. *Selected Letters*, vol. IV, p. 133.
  19. *Selected Letters*, vol. V, pp. 330–33.
  20. *Selected Letters*, vol. V, p. 245
  21. *Lothrop Stoddard*. *The Revolt of Against Civilization: The Menace of the Underman* (London: Chapman and Hall, 1922)
  22. *Selected Letters*, vol. IV, pp. 104–105.
  23. *Selected Letters*, vol. V, pp. 311–12.
  24. *Selected Letters*, vol. IV, pp. 15–16.
  25. *Selected Letters*, vol. IV, p. 22.
  26. *Selected Letters*, vol. IV, pp. 311–12.
  27. *Selected Letters*, vol. IV, p. 31.
  28. *Selected Letters*, vol. IV, pp. 193–95.